

ZONDAG 38.

De uitwendige dienst Gods is tweeledig: 1. Die men *persoonlijk* aan God bewijst, door grootmaking van Zijn heilige Naam. Deze wordt voorgeschreven in het *derde* gebod, dat in de twee voorafgaande Zondagen verklaard is. 2. Die men *publiek* aan God betonen moet, door zulk een openlijke beoefening der godsdienst, als God in Zijn Kerk verordend heeft, tot Zijn eer en onze zaligheid. Deze wordt voorgeschreven in het *vierde* gebod, dat in deze Zondag verklaard wordt, Vraag 103. Dit gebod is zeer nodig om goed en ijverig onderhouden te worden, aangezien het daartoe ingesteld is, opdat de mensen, wanneer zij het onderhouden, door dat middel in de ware dienst van God, zowel in- als uitwendig onderwezen en daartoe aangespoord worden; en opdat zij die God dienen door de onderhouding ervan, publiek van andere ongodzalige mensen onderkend en onderscheiden worden. Daarom heeft God dit gebod niet maar eenvoudig voorgesteld, maar er ook een krachtige reden bijgevoegd, om daardoor de mensen tot een vlijtige naleving ervan op te wekken. Dus dient men bij de verklaring te letten op 1. het *gebod*, en 2. de *reden*, waarmee het gebod bevestigd wordt.

HET VIERDE GEBOD.

Exodus 20 : 8-11: „Gedenkt den sabbatdag, dat gij dien heiligt. Zes dagen zult gij arbeiden en al uw werk doen; maar de zevende dag is de sabbat des HEEREN uws Gods; dan zult gij geen werk doen, gij, noch uw zoon, noch uw dochter, noch uw dienstknecht, noch uw dienstmaagd, noch uw vee, noch uw vreemdeling, die in uw poorten is; want in zes dagen heeft de HEERE den hemel en de aarde gemaakt, de zee en al wat daarin is, en Hij rustte ten zevenden dage; daarom zegende de HEERE den sabbatdag, en heiligde denzelve.”

Deuteronomium 5 : 12-15: „Onderhoudt den sabbatdag, dat gij dien heiligt, gelijk als de HEERE uw God u geboden heeft. Zes dagen zult gij arbeiden en al uw werk doen. Maar de zevende dag is de sabbat des HEEREN uws Gods; dan zult gij geen werk doen, gij, noch uw zoon noch uw dochter, noch uw dienstknecht noch uw dienstmaagd, noch uw os noch uw ezel noch enig van uw vee, noch de vreemdeling die in uw poorten is; opdat uw dienstknecht en uw dienstmaagd ruste gelijk als gij. Want gij zult gedenken, dat gij een dienstknecht in Egypteland geweest zijt, en dat de HEERE uw God u vandaar heeft uitgeleid door een sterke hand en een uitgestrekte arm; daarom heeft u de HEERE uw God geboden, dat gij den sabbatdag houden zult.”

Vraag 103. Wat gebiedt God in het vierde gebod?

Antwoord. Eerstelijk, dat de kerkedienst, of het predikambt, en de scholen onderhouden worden ^{a)}, en dat ik, inzonderheid op de sabbat, dat is op de rustdag ^{b)}, tot de gemeente Gods naarstiglijk kome ^{c)}, om Gods Woord te horen ^{d)} de sacramenten te gebruiken ^{e)}, God de Heere openlijk aan te roepen ^{f)}, en de armen Christelijke handreiking te doen ^{g)}; ten andere dat ik al de dagen mijns levens van mijn boze werken ruste, de Heere door Zijn Geest in mij werken late ^{h)}, en alzo de eeuwige sabbat in dit leven aanvange. ⁱ⁾

a) 1 Tim. 3 : 1; id. 5 : 17, 2 Tim. 2 : 2, Tit. 1 : 5, 1 Kor. 9 : 11-14, 2 Tim. 3 : 14 en 16; id. 4 : 13-16, Gal. 6 : 6.

b) Ex. 20 : 10v.; id. 31 : 15 en 34, Num. 15 : 32vv., Jer. 17 : 21v., Ez. 20 : 12v.

- c) Ps. 27 : 4; id. 40 : 10v.; id. 42 : 5; id. 68 : 27. Hand. 1 : 14v.; id. 2 : 42 en 46; id. 12 : 12.
- d) Luk. 4 : 16vv., Hand. 13 : 14v.; id. 14 : 1 en 16 : 31v., 1 Kor. 14 : 19, 29 en 31.
- e) Hand. 2 : 42, en 20 : 7, 1 Kor. 11 : 33v.
- f) Hand. 4 : 24, en 12 : 12, 1 Tim. 2 : 1v., en 8vv., 1 Kor. 14 : 16.
- g) Ex. 23 : 15, en 34 : 20, Deut. 16 : 16, Rom. 15 : 26v., 1 Kor. 16 : 2.
- h) Jes. 58 : 13v.
- i) Jes. 66 : 23, Hebr. 4 : 3 en 9v.

Verklaring van Vraag 103.

Dit vierde gebod bestaat uit twee delen: 1. het gebod zelf, en 2. de reden, waarom dit gebod ingesteld is.

Het gebod is in deze woorden begrepen: „Gedenk den sabbatdag, dat gij dien heiligt. Zes dagen zult gij arbeiden en al uw werk doen; maar de zevende dag is de sabbat des HEEREN uws Gods; dan zult gij geen werk doen”, enz. Dat (gebod) heeft weer twee delen. Het eerste betreft de wet der zeden, en is altijddurend, n.l. dat de sabbat geheiligd moet worden. Het tweede deel, dat n.l. de zevende dag geheiligd moet worden, betreft de wet der ceremoniën, en duurt slechts voor een tijd, namelijk tot de komst van de Messias.

Het feit, dat het eerste deel tot de wet der zeden behoort en daarom altijddurende is, blijkt uit het doel en uit de oorzaken, waarom dit gebod ingesteld is, welke altijddurende zijn.

Het *doel*, waartoe dit gebod ingesteld is, is: Opdat God publiek in de Gemeente zou grootgemaakt worden; of opdat de kerkedienst steeds onderhouden en gebruikt zou worden. Want God wil, dat er te allen tijde een openbare dienst der Kerk zal zijn, en een vergadering der gelovigen, waarin de waarachtige leer van God gepredikt wordt; en wel, opdat Hij openlijk in

de wereld zal grootgemaakt worden; opdat de Godzaligheid en het geloof der uitverkorenen dank zij deze openbare oefening, zou opgewekt en onderhouden worden; en opdat aldus de mensen elkaar in het geloof stichten, en de een de ander tot de Godzaligheid aanspore; opdat de overeenkomst in de oprechte leer der Kerk en in de godsdienst zal onderhouden worden; en tenslotte opdat de Gemeente in deze wereld gekend, en van de overige hoop der mensen onderscheiden zou worden.

Aangezien deze oorzaken niet slechts voor een bepaalde tijd, maar te allen tijde tot de gemeente behoren, zo volgt daaruit, dat God steeds de kerkedienst onderhouden, en het gebruik ervan steeds geoefend wil hebben; en dat daarom dit gebod in het algemeen, of het deel ervan dat tot de zedenwet behoort, alle mensen verplicht, van het begin der wereld tot het einde toe, om een sabbat te onderhouden, d.w.z. dat zij een bepaalde tijd moeten besteden voor de prediking en de openbare gebeden, en voor de bediening der sacramenten.

Dat het andere deel van dit gebod tot de wet der ceremoniën behoort en niet altijddurend is, blijkt hieruit: Omdat de sabbat, te weten de zevende dag, door God bij de afkondiging der Wet verordend was tot onderhouding van de door Mozes beschreven godsdienst en van de Levitische ceremoniën; en ze de Joden gegeven was tot een sacrament, d.w.z. tot een voorbeeld van de heiligmaking der Gemeente, die door de komende Messias plaatshebben zou; zoals geschreven staat in Ex. 31 : 13: „Gij zult evenwel Mijne sabbatten onderhouden; want dit is een teken tussen Mij en tussen ulieden bij uw geslachten; opdat men wete, dat Ik de HEERE ben, Die u heiligt”; en in Ez. 20 : 12: „Daartoe ook gaf Ik hun Mijne sabbatten, om een teken te zijn tussen Mij en tussen hen, opdat zij zouden weten, dat Ik de HEERE ben, Die hen heilige.” Daarom is met de komst

van de Messias, tegelijk met de andere ceremoniën en voorbeelden, óók de sabbat van de zevende dag vervuld en afgeschaft. En dit zij in het kort gezegd over het gebod.

De *reden* waaróm dit gebod ingesteld is, is: „Want in zes dagen heeft de HEERE den hemel en de aarde gemaakt”, enz. Deze reden is ontleend aan het voorbeeld van God, Die na het werken van zes dagen, op de zevende dag der schepping gerust heeft. Daarom behoort ze eigenlijk tot de omstandigheid van die zevende dag, of tot het tweede deel van het gebod, dat tot de wet der ceremoniën behoort. Maar de navolging der rust, waartoe God ons uitnodigt, gaat niet alleen de ceremoniën aan, die tot de Joden behoren, maar is ook geestelijk, en raakt de wet der zeden, door de ceremoniën betekend, en strekt zich tot alle mensen uit.

Maar opdat dit gebod, met de reden, beter verstaan zal worden, zullen wij de woorden van beide beknopt verklaren. En daarna zullen wij de gemene plaatsen of artikelen, die tot dit gebod van de sabbat, van de kerkdienst en van de ceremoniën behoren, ook beknopt uiteenzetten.

Verklaring van de woorden van het gebod, en van de bijgevoegde reden.

„Gedenkt den sabbatdag, dat gij dien heiligt.” Wat en hoe velerlei de sabbat is, zal later nog gezegd worden.

„*Gedenkt.*” God spreekt hier met aandachtige woorden, als over een zaak, die Hij ons op het allerscherpst beveelt; precies alsof Hij zeide: Onderhoudt de sabbatdag met grote ijver en eerbied. En in Num. 15 : 35 gebiedt Hij, om met de dood te straffen degenen, die de sabbat geschonden hadden (Ex. 16 : 27v., Ez. 20, de verzen 13, 16, 21 en 24.) Hij gebiedt dit zo scherp en streng: 1. Omdat de schending van de sabbat een schending was van heel de dienst van God. Want het verzuim van de kerkdienst verderft gemakkelijk de leer en de godsdienst. 2. Omdat God door zo'n streng gebod inzake de voorbeeldige sabbat te kennen wilde geven: de grootheid en noodzaak van de betekende zaak, d.w.z. van de geestelijke sabbat. 3. Omdat Hij gewild heeft, dat de uiterlijke sabbat dienen zou, om in ons de geestelijke sabbat te beginnen en te volmaken.

„*Dat gij dien heiligt.*” De sabbat heiligen betekent niet: die dag in luiheid en ledigheid doorbrengen, maar op die dag heilige werken verrichten. Want zoals er geschreven staat, dat God de sabbat geheiligd heeft, toen Hij die tot Zijn dienst verordende, zo heiligen de mensen die ook, wanneer zij die afzonderen van het algemene en gewone gebruik van de andere dagen, die meestal aan tijdelijke zaken besteed worden, om die dan te besteden voor de dienst van God, in heilige oefeningen; en wanneer zij die tot dat doel gebruiken, waartoe hij door God ingesteld is, of wanneer zij datgene doen, dat Hij op die dag geboden heeft te doen.

„*Zes dagen zult gij arbeiden, en al uw werk doen.*” God heeft zes dagen voor het werken, en de zevende dag voor Zijn dienst bevolen; niet, alsof Hij zou willen, dat wij op andere dagen de dienst van God en de overdenking van de Goddelijke dingen zouden nalaten, maar opdat op de sabbatdag niet alleen de persoonlijke of bijzondere dienst, zoals op andere tijden, maar ook de openbare dienst van God in de kerk geïfend moet worden; en om dan alle andere arbeid, die een ieder overeenkomstig zijn beroep op andere dagen verricht, zowel voor de persoonlijke als de publieke dienst te doen wijken. En zo verklaart de Heere, hoe lieflijk Hij met Zijn volk handelt, door hun zoveel toe te laten, dat zij zes gehele dagen met hun zaken bezig mogen zijn; om welke toegevendheid en weldaad God Zijn volk terecht verplicht, om Hem te gehoorzamen. Want Hij ziet de zwakheid van Zijn volk aan, en laat hun, voor hun nooddrift, zes dagen om te werken.

„*Maar de zevende dag is de sabbat des HEEREN uws Gods; dan zult gij geen*

werk doen.” God verbiedt op de sabbat niet alle werken, maar alleen de dienstwerken; dat zijn de werken, welke de dienst van God en het gebruik van de kerkedienst verhinderen; zoals God er deze verklaring nadrukkelijk aan toevoegt, Lev. 23, de verzen 25, 28, 30 en 36: „Geen dienstwerk zult gij doen”, enz. Maar de werken die het gebruik van de sabbat niet verhinderen, maar veeleer verlichten en bevestigen, zoals daar zijn de werken die tot de dienst van God behoren, of die tot de heilige ceremoniën, of tot de naastenliefde, of tot de nooddrift des levens behoren, hetzij van onszelf of van een ander (Matth. 12 : 3-8, 11v.), die tot een andere tijd niet uitgesteld kunnen worden, die verbiedt Hij niet alleen niet, maar eist ze 't allermeest tot onderhouding van de sabbat.

„*Gij, noch uw zoon, noch uw dochter*”, enz. Hij wil, dat ook de kinderen, en heel het huisgezin om twee oorzaken ophouden zullen met werken:

1. En vooral, opdat ook zij met hun ouders en meesters in de dienst van God zullen opgevoed en onderwezen, en tot het gebruik van de kerkedienst zullen toegelaten worden. Want God wil, dat ook zij leden van Zijn Gemeente zullen zijn.
2. Omdat Hij de liefde en weldadigheid jegens de naaste, vooral op de sabbatdag, beoefend en betoond wil hebben (Luk. 13 : 15v., en 14 : 2-5).

„*Noch de vreemdeling, die in uwe poorten is.*” Hij gebiedt ook, dat de vreemdelingen zullen ophouden te werken, namelijk zij, die tot de ware religie bekeerd zijn, daar zij huisgenoten der Gemeente zijn; en zij, die ongelovig zijn, niet om henzelf, maar om der Israëlieten wil; en wel, opdat zij door hun voorbeeld geen ergernis aan de gemeenten zouden geven; of, opdat hun vrijheid aan de Joden geen oorzaak zou geven, om door hen op de sabbat zulke werken te doen, die hun niet geoorloofd waren te doen door henzelf, en opdat zo met Gods Wet niet bedrieglijk gehandeld zou worden.

Op grond hiervan kan men nu gemakkelijk antwoord geven op drie *vragen* of bezwaren.

1. Of ook andere volken, als zij onder de Joden verkeerden, verplicht waren om de Joodse ceremoniën te onderhouden.
2. Of zij, die aan de Gemeente vreemd zijn, tot de religie kunnen, of behoren *gedwongen* te worden.
3. Of de sacramenten, waartoe ook de sabbat behoorde, de ongelovigen mét de gelovigen gemeen behoren te zijn.

Op de *eerste* en *tweede* vraag wordt geantwoord, dat de vreemdelingen, die onder het Joodse volk woonden, niet gedwongen waren noch tot alle ceremoniën, noch tot de religie, maar slechts tot de uitwendige tucht, die nodig was om de Gemeente geen ergernis te geven, waaronder zij verkeerden. Want de Overheid behoort over de tucht te waken, volgens *beide tafelen* van de Tien Geboden, bij haar onderdanen, en zij behoort alle publieke afgoderij en lasteringen te verbieden en te voorkomen, zoveel in haar vermogen ligt, opdat door de vreemdelingen geen publieke ergernis aan de onderdanen gegeven worde.

Wat verder de verplichting aangaat: er was met de sabbat iets bijzonders. Want ze was niet pas door Mozes aan de Israëlieten, maar van het begin der wereld af door God aan alle mensen bevolen (Gen. 2 : 2v.). En daarom waren ook alle mensen verplicht, om ze te onderhouden tot de komst van de Messias; hoewel dit gebod bij andere volken zozeer in onbruik was, dat zij het onder de voornaamste smaadlieden stelden, waarmee zij de *Joden* bespotten en plaagden, door hen *Sabbattariërs* te noemen, omdat zij de sabbat op een religieuze manier vierden.

Op de *derde* (vraag) wordt geantwoord: Dat deze ceremonie voor de ongelovigen geen sacrament geweest is. Want hun kwam de belofte niet toe, dat de HEERE hun

Heiligmaker was. En ook werden zij niet gedwongen om met de gewone arbeid op te houden, teneinde daarmee te getuigen of te belijden, dat die belofte hun toekwam, maar alleen om alle ergernis en oorzaak tot zondigen te voorkomen, die aan Gods volk door hen kon gegeven worden.

„*Noch uw vee.*” Daaruit laat zich nog beter verstaan, dat de sabbat voor de ongelovigen geen sacrament geweest is, omdat er ook geboden wordt, dat het vee rusten moet, waarvan de rust noch een dienst van God, noch een sacrament is, maar alleen bevolen is om der mensen wil. 1. Opdat hun alle gelegenheid om te werken zou ontnomen worden, daar het gebruik en het werk van de beesten ook verboden was. 2. Opdat zij door de beesten te ontzien en te sparen, zouden leren, hoezeer God wil, dat wij goedertieren en billijk zullen zijn jegens de mensen.

“*Want in zes dagen heeft de HEERE den hemel en de aarde gemaakt*”, enz. De reden van het gebod, ontleend aan de rust van God, behoort tot het tweede deel van het gebod, dat - zoals al eerder gezegd is - de wet der ceremoniën aangaat inzake de zevende dag.

„*En Hij rustte ten zevenden dage*”, d.w.z. Hij hield op, om nieuwe delen der wereld te scheppen, aangezien die nu volmaakt was, en van dien aard, als God haar hebben wilde. Deze dag is door God geheiligd tot de dienst van God.

1. Opdat Hij door het voorbeeld van Zijn rust, als door een zeer krachtige reden, de mensen zou opwekken om Hem na te volgen, om de werken, die zij zes dagen plachten te doen, op de zevende dag na te laten.

2. Opdat deze rust van de zevende dag eraan zou herinneren, dat de schepping door God volkomen volmaakt was; en dat de gedurige onderhouding en regering van Zijn werken op die dag voortaan onderhouden wordt tot Zijn eer en tot zaligheid van de uitverkorenen; en opdat deze dag dus een prikkel zou zijn, om op te merken en groot te maken de werken en weldaden van God jegens het menselijke geslacht, om wiens wil alle andere dingen door God geschapen zijn en onderhouden worden.

En al eerder is opgemerkt, dat deze rust van God op twee manieren nagevolgd wordt, namelijk door het gebruik der ceremoniën en door de beoefening van de deugden. Zo zijn ook *onze werken*, waarmee wij moeten ophouden, *tweeërlei*. Sommige zijn wel door God geboden, maar mogen niet gedaan worden, omdat zij de dienst van God zouden verhinderen; zoals daar is de *arbeid*, die een ieder in zijn beroep eigenlijk doen moet. Andere zijn door God verboden, zoals de *zonden*. Beide soorten worden verboden, maar in dit verbieden is drieërlei onderscheid:

1. Het werken wordt niet geheel en al verboden, maar wanneer het de kerkedienst verhindert, of aanstoet geeft. Doch de zonden worden helemaal verboden.

2. Het werken wordt alleen op de sabbatdag verboden, maar de zonden worden te allen tijde verboden.

3. Ophouden met het werk is een voorbeeld, en ophouden te zondigen is de zaak zelf, die door dit voorbeeld aangeduid wordt.

In het antwoord van de *Catechismus* worden twee dingen geleerd:

1. Tot welke *doeleinden* dit gebod door God gegeven werd.

2. Hoe de sabbat, zowel de innerlijke als de uiterlijke, moet *geheiligd* worden. Het doel van dit gebod is, opdat de kerkedienst of het predikambt en de scholen onderhouden worden. De heiliging van de innerlijke en uiterlijke sabbat wordt in de volgende woorden aangewezen. Om dit alles beter te verstaan, zal het dienstig zijn, dat de volgende hoofdstukken inzake de sabbat en de kerkedienst wat breder verklaard worden.

Over de sabbat.

De voornaamste vragen inzake de sabbat zijn:

1. Wat de sabbat is.
2. Hoe velerlei sabbat er is.
3. In hoeverre de sabbat ons toebehoort.
4. Waarom de sabbat ingesteld is.
5. Hoe de sabbat geheiligd én ontheiligd wordt.

1. Wat de sabbat is.

Sabbat komt van het Hebreeuwse woord „schabbath, Schebbeth” en „Schabbathon”, d.w.z. ophouden, rust en ledig-zijn van werken en arbeid. Zo heeft God de heilige dag, die Hij publiek tot Zijn dienst verordend heeft, genoemd:

1. Omdat Hij na de werken van zes dagen gerust heeft, en opgehouden is om nieuwe soorten te scheppen; maar niet, om de geschapen dingen te onderhouden en uit te breiden door een gedurige generatie (Joh. 5 : 17), van elk ding in het bijzonder. 2. Omdat de sabbat een voorbeeld is van de toekomstige geestelijke rust. 3. Omdat wij en onze huisgezinnen en ons vee op die dag moeten rusten, en ledig zijn van alle werken, die de huishouding of andere wereldse zaken aangaan, opdat God in ons Zijn werken moge verrichten. Daarom is de sabbat een tijd, door God verordend, tot onthouding van alle werken, die of door de wet der zeden, of door de wet der ceremoniën verboden zijn; d.w.z. enerzijds van de zonden, anderzijds van het werk van ons beroep, die het gebruik van dit leven aangaan, en tot verrichting van dingen, die tot de dienst van God behoren.

2. Hoe velerlei de sabbat is.

De sabbat is tweërlei: innerlijk en uiterlijk.

De *innerlijke* of *geestelijke* sabbat, die in de wet der zeden geboden is, is een ernstige en gedurige ijver om de dingen te leren, die over God, over Zijn wil en werken in Zijn Woord voorgesteld worden; om de zonden te mijden, en God te prijzen door onze belijdenis en gehoorzaamheid; of: Het is een onthouding van zonden, en een verrichten van de werken Gods, die ons door Hem geboden zijn en tot Zijn dienst en eer behoren. Deze geestelijke sabbat wordt in dit leven in de bekeerden begonnen, en wordt in het toekomstige leven voltooid, volgens de belofte, Jes. 66 : 23: „En het zal geschieden, dat van de ene maan tot de andere en van den enen sabbat tot den anderen, alle vlees komen zal om aan te bidden voor Mijn aangezicht, zegt de HEERE.” En dit wordt een sabbat genoemd, enerzijds omdat dit pas de ware rust betekent van onze arbeid en ellende, en omdat wij dan tot de dienst van God geheel en al geheiligd zullen zijn; anderzijds, omdat dit vroeger door de ceremoniële sabbat afgebeeld werd, Hebr. 4 : 9v.: „Er blijft dan een rust over voor het volk Gods. Want die ingegaan is in Zijn rust, heeft zelf ook van zijn werken gerust, gelijk God van de Zijne.”

De *uiterlijke* of *ceremoniële* sabbat is een bepaalde tijd, die in en voor de Gemeente verordend is voor de dienst des Woords en voor de bediening der sacramenten. En deze is ook tweërlei: door God Zelf, zonder middel van de gemeente ingesteld, of door middel van God door, de gemeente ingesteld. De sabbat, die door God Zelf ingesteld is, is het, die God onder het Oude Testament Zelf ingesteld had. En deze was ook weer menigerlei:

1. *De sabbat der dagen*; zoals daar was de zevende dag der week, die eigenlijk de

naam „sabbat” gehad heeft vanwege de rust, die God hield van de schepping der wereld, en vanwege de rust, die het volk van God op die dag houden moest. Daarnaast noemen de Hebreëen de gehele week „sabbat”, door - in oneigenlijke zin - het geheel te noemen met de naam van een deel; zoals men zien kan in Lev. 12 : 22v., Matth. 28 : 1 en Mark. 16 : 1. Zoals de sabbatten der dagen, waren ook andere heilige dagen, bij voorbeeld het Paasfeest, Pinksterfeest, Loofhuttenfeest, de Grote Verzoendag, de heilige samenroeping, enz., Lev. 23.

2. De sabbat der *maanden*, zoals bij voorbeeld de nieuwe maanden.

3. De *sabbatsjaren*, zoals er elk zevende jaar gehouden werd, waarin het het Joodse volk verboden was om het land te bebouwen, Lev. 25 : 4 en 8, en 26 : 35.

De sabbat, die niet door God Zelf ingesteld is, maar die God door middel van Zijn gemeente heeft ingesteld onder het *Nieuwe Testament*, is de eerste dag der week, of de *dag des Heeren*, veelal „Zondag” genoemd; welke dag de Christelijke gemeente trouwens van de tijd der Apostelen af onderhoudt, in plaats van de zevende dag, vanwege de opstanding van de Heere, Openb. 1 : 10: „En ik was in den Geest op den dag des Heeren”, enz. Ja, de hooggeleerde Dr. Franc. Junius houdt het ervoor, dat de sabbat niet zozeer door de Apostelen, alswel door Christus Zelf veranderd is in de dag des Heeren. Want naar aanleiding van die woorden van Bellarminus: „De sabbat is door de Apostelen veranderd in de dag des Heeren”, zegt hij: „Waarom niet door Christus? Die immers de samenkomsten van de Apostelen, de discipelen en Zijn Kerk op die dag het meest heeft gewijd ¹⁾, zoals Hij ze ook met Zijn opstanding had geheiligd”; vgl. zijn *Animadvers.*” over Rob. Bell. VII. Controv. Lib. III. Cap. XI. Art. 7.

Dat is trouwens de opvatting van zeer vele voortreffelijke Godgeleerden, zowel om de bovengenoemde redenen van Dr. Junius, als om het feit, dat de Heere Christus, nadat Hij na Zijn opstanding 40 dagen lang met Zijn apostelen gesproken had van de dingen, die het Koninkrijk Gods aangaan, Hand. 1 : 3, bij Zijn scheiding van Zijn apostelen naar het lichaam, hun beval, dat ze de Zijnen zouden leren onderhouden, alles wat Hij hun bevolen had, Matth. 28 : 19; hetgeen zij daarom dan ook zo zijn nagekomen, zoals met name de heilige Paulus, inzake het houden van des Heeren Avondmaal, verklaart dat te hebben betracht, 1 Kor. 11 : 23. Zo ook, omdat Christus is de Heere des sabbats, Matth. 12 : 8, en derhalve macht heeft om deze (bijzondere) omstandigheid van de sabbat te veranderen, terwijl Hij intussen de substantie (= het wezen) daarvan (dat in het 4e Gebod is vastgesteld) blijven liet. Zo ook, omdat Christus de Apostel en Hogepriester onzer belijdenis is, Die getrouw is aan Degene, Die Hem gesteld heeft, zoals ook Mozes in geheel zijn huis was, ja heerlijker nog dan Mozes: aangezien Mozes Wel getrouw geweest is in geheel zijn huis, als dienaar; maar Christus, als de Zoon over Zijn eigen huis, Hebr. 3 : 1-6, Die daarom niet nagelaten heeft om dienaangaande zulk een verordening te geven, die zozeer tot hun stichting bijdraagt en nodig is.

3. In hoeverre de sabbat ons, Christenen, toekomt.

De sabbat van de zevende dag is van het begin der wereld af (Gen. 2 : 2v.) door God verordend, om te kennen te geven, dat de mensen naar Zijn voorbeeld behoren te rusten van hun werken, vooral van de zonden. Daarna is het gebod in de Wet van Mozes (Ex. 31 : 13) vermeld, en is de ceremonie om op de zevende dag te rusten, een sacrament der heiligmaking geworden, waardoor God te kennen gaf, dat Hij de Heiligmaker der Gemeente is; d.w.z. dat Hij haar de zonden vergeeft en weer in genade aanneemt omwille van de Messias, Die aan de voorvaderen beloofd was, en op Zijn tijd komen zou. Dat is dus de reden, waarom wij, Christenen, heden ten dage niet (meer) aan de ceremoniële sabbat van die zevende dag gebonden zijn, omdat zij een voorbeeld was van

de weldaden van de komende Messias. En daarom is zij, mét alle andere ceremoniën, offers en voorbeeldige sacramenten, die voor en na de wetgeving in de Gemeente in gebruik waren, door de komst van de Messias afgeschaft; zoals de Apostel leert, Kol. 2 : 16v.: „Dat u dan niemand oordele in spijze of in drank, of in het stuk des feestdags of der nieuwe maan of der sabbatten, welke zijn een schaduw der toekomstige dingen, maar het lichaam is van Christus”; vgl. ook Rom. 14 : 5 en Gal. 4 : 9v. Maar aan ons behoort nog de innerlijke en geestelijke sabbat, welke in de Zedenwet bevolen is, en ook hetgeen de ceremoniële sabbat in het algemeen betekent, namelijk dat men een bepaalde tijd aan de dienst van Gods Woord -besteden moet. Want het is nu in de Christelijke gemeente evengoed nodig, als dat vroeger in de Joodse kerk het geval was, dat er een bepaalde dag verordend is, waarop Gods heilig Woord onderwezen wordt en de sacramenten publiek bediend worden. Daarom namelijk, opdat de Apostolische kerk zich van de Joodse kerk zou onderscheiden, heeft zij volgens de haar door Christus gegeven vrijheid, om een goede reden, in plaats van die zevende dag de eerste dag gekozen (Hand. 20 : 7, 1 Kor. 16 : 2), waarop de opstanding van Christus geschied is, en waardoor de geestelijke en eeuwige sabbat in ons een aanvang neemt (en zij hebben die daarom dan ook „de dag des Heeren” genoemd, Openb. 1 : 10).

Lansbergen: Kortom, de sabbat komt ons Christenen niet toe, omdat ze een ceremonie geweest is, maar ze komt ons toe, omdat ze mede behoort tot de Zedenwet. Daarom moet men nagaan, wat in de sabbat tot de wet der ceremoniën, en wat tot de Zedenwet behoort.

1. Tot de ceremoniële wet behoort: Dat de Joden verplicht waren tot, en gebonden aan een bepaalde dag. Want omdat die zevende dag een herinnering ¹⁾ was aan de rust Gods van de werken der schepping, en een voorbeeld van Christus' rusten in het graf (om welke reden deze dag „sabbat”, d.w.z. *rustdag* genoemd is), waren de Joden helemaal aan deze dag gebonden. Maar aangezien de schaduw ophouden moet, wanneer de waarheid vervuld is, is het duidelijk, dat de Christenen nu van de onderhouding van deze dag bevrijd zijn.

2. Tot de Zedenwet behoort, dat de Heere gewild heeft, dat er *wekelijks één dag* zal afgezonderd worden, en gebruikt voor heilige oefeningen. Want daarin volgt men God na. En dit is zeer noodzakelijk, opdat de dienst van God in de Kerk zuiver onderhouden wordt. Daarom klagen tevergeefs bepaalde onrustige geesten erover, dat het Christenvolk in het Jodendom (vast) gehouden wordt, omdat men aan een bepaalde onderhouding der dagen vasthoudt. Want wij houden die dagen niet als een ceremonie, die noodzakelijk gehouden moet worden, maar als een middel, dat noodzakelijk is om de goede orde in de Kerk te onderhouden.

Daarom zijn wij tot de geestelijke sabbat, die in de Zedenwet geboden wordt, verplicht, en ook in het algemeen tot de ceremoniële sabbat, maar niet in het bijzonder; d.w.z. wij zijn gebonden aan een (bepaalde) tijd, om de kerkdienst publiek te oefenen, maar niet aan die zevende dag. Wij zullen dit alles besluiten met de woorden van de christelijke *Nationale Synode, te Dordrecht* gehouden in de jaren 1618/19, welke de volgende regels tot onderhouding van de sabbat eenstemmig bedacht en besloot:

1. In het vierde gebod der Wet is iets ceremoniëels en iets moreels.
2. *Ceremoniëel* was de rust van de zevende dag na de schepping, en de strenge onderhouding van die dag, zoals die speciaal het Joodse volk was opgelegd.
3. *Moreel*, omdat een zekere en (vast)gestelde dag aan de godsdienst gewijd was, en daarvoor zoveel rust, als er voor de dienst van God en de heilige betrachting daarvan nodig is.

4. Nu de sabbat der *Joden* afgeschaft is, moeten de Christenen de Zondag (of de dag des Heeren) plechtig heiligen.

5. Die dag is sinds de Apostelen in de Oud-chr. kerk steeds *gehouden*.

6. Die dag moet dus zo aan de godsdienst gewijd worden, dat men op die dag heeft te rusten van alle *slaafse arbeid* (behalve de werken, die de liefde en heersende nood vereisten); alsmede van al zulke *ontspanning*, die de dienst van God verhinderen.

Vergelijk ook de woorden van de Kanttekeningen op Kol. 2 : 16: „Dat u dan niemand oordele in het stuk des feestdags of der nieuwe maan of der sabbatten”, die als volgt luiden: „Hieronder worden verstaan de driejaarlijkse feestdagen, die God onder het Oude Testament ingesteld had, Lev. 23 : 4, zoals onder „de nieuwe maan” de maandelijksche feesten, Num. 28 : 11, en onder het woord „sabbatten” de sabbatten der jaren, en vooral de wekelijkse voor zover die ceremoniëel waren, Ex. 20 : 11; Lev. 19 : 3, die door de komst van *Christus* zijn tenietgedaan, wat hun bijzondere en meerdere heiligheid betreft, die zij door Gods instelling hadden, alsook vanwege hun betekenis en noodzaak. Hoewel de Christelijke kerk ook sommige feestdagen, naar de vrijheid der Christenen, heeft goedgevonden te onderhouden tot gedachtenis aan bepaalde, bijzondere weldaden van Christus, om God daarin naar Zijn bevel te dienen, namelijk met het horen naar Zijn Woord, het gebruik van de heilige sacramenten, publieke en algemene gebeden en lofzangen, en het geven van aalmoezen, enz. Aan welke dagen echter de consciëntie der Christenen nu niet verder gebonden is, dan om de goede orde te onderhouden en om elkaar in de Christelijke bijeenkomsten door onderlinge opwekkingen meer en meer te stichten en te versterken; hetgeen ook wel op andere tijden gebeuren mag, wanneer het met goede orde mogelijk is; vgl. 1 Kor. 11 : 17vv., en 14 : 23vv. Echter is in plaats van de wekelijkse sabbat van de tijden der Apostelen af de eerste dag der week steeds voor hetzelfde doel onderhouden; vgl. Hand. 20 : 7, 1 Kor. 16 : 1v., Openb. 1 : 10.”

Bezwaren van de Joden ten gunste van de zevende dag.

Bezwaar 1. De Tien Geboden zijn wetten, die steeds voortduren. En het Sabbatsgebod is een deel van de Tien Geboden. Dus is het een wet, die steeds voortduurt en nooit afgeschaft wordt.

Antwoord. De Tien Geboden zijn wetten, die steeds duren, voor zover zij alleen deugden gebieden of ondeugden verbieden. Maar de aanhangsels of bepaalde bijzondere verklaringen, die aan deze geboden toegevoegd zijn om iets af te beelden, die behoeften alleen tot de (komst van de) Messias onderhouden te worden.

Bezwaar 2. God zegt in Ex. 31 : 17 van de sabbat: „Hij zal tussen Mij en tussen de kinderen Israëls een teken in eeuwigheid zijn.” Dus zal de sabbat van de zevende dag nooit afgeschaft worden.

Antwoord. 1. De ceremoniële sabbat duurt eeuwig voort, d.w.z. tot de komst van Christus, die het einde der ceremoniën betekent, Jer. 31 : 31 en Dan. 9 : 27. 2. De sabbat is eeuwig, wat betreft hetgeen dat erdoor betekend wordt, namelijk: ophouden te zondigen en een rust in God. Want in die zin zijn alle voorbeelden van het Oude Testament eeuwig, zelfs ook Davids koningschap, dat echter vóór de komst van de Messias tenietgedaan moest worden, Gen. 49 : 20 en 2 Sam. 7 : 16. Vgl. hiermee de besproken afschaffing der Wet, de bezwaren 1 en 2.

Bezwaar 3. De wetten die vóór de tijden van Mozes gegeven zijn, zijn onveranderlijk. Het Sabbatsgebod van de zevende dag is vóór Mozes gegeven. Dus, al gaf men toe dat de ceremoniën van Mozes' wet veranderlijk zijn, dan zal toch de onderhouding van de zevende dag onveranderlijk zijn.

Antwoord. Niet alle wetten, die vóór Mozes gegeven zijn, zijn onveranderlijk, maar alleen de Zedenwet of de wet van bepaalde deugden, en niet die bepaalde ceremoniën betreffen. Want ook de ceremoniën, die door God vóór Mozes ingesteld zijn, zijn - omdat ze voorbeelden waren van de weldaden van de Messias - dus ook door Diens komst afgeschaft; zoals de *besnijdenis*, die aan Abraham bevolen was. Zo ook de *offers*, die onze eerste ouders geboden waren.

Bezwaar 4. De wetten die door God vóór de val ingesteld zijn, zijn geen voorbeelden van de weldaden van Christus, en daartoe zijn alle mensen verplicht. Want toen was de belofte van de Messias nog niet gegeven; en de stand (of: toestand) van het ganse menselijke geslacht was in onze eerste ouders enerlei. Maar de sabbat van de zevende dag is door God ingesteld vóór de zondeval van het menselijke geslacht. Dus duurt deze wet steeds voort en verplicht ze alle mensen.

Antwoord. Goed onderscheiden! Want dit is waar, voor zover het de wetten van bepaalde deugden betreft, waarvan de kennis van nature bij de schepping het menselijke verstand is ingeplant. Die zijn onveranderlijk. Maar niet bepaalde ceremoniën, of onderhouding van de zevende dag, aangezien die na de val in Mozes' wet tot een voorbeeld geworden is van de weldaden van de Messias, en dus door de Messias aan verandering onderworpen is, zoals trouwens alle andere ceremoniën, die of toen voor het eerst, of al eerder ingesteld waren. Want God heeft niet gewild, dat de schaduwen der dingen blijven zullen, wanneer de dingen zelf volbracht zijn.

Bezwaar 5. Als de oorzaak van een wet steeds voortduurt, dan geldt dat ook van de wet zelf. Maar de oorzaak van de instelling van de zevende dag, welke de gedachtenis en grootmaking is van de schepping en een overdenking van Gods werken, is altijd durend. Dus is de wet van de zevende dag ook na Christus' komst onveranderlijk.

Antwoord. Weer dient men met onderscheid te antwoorden. Een wet is onveranderlijk om een onveranderlijke oorzaak, wanneer deze oorzaak of dit doel steeds noodzakelijk vereist, dat deze wet er moet zijn, om daardoor als door een middel dit doel te bereiken. Maar dat is niet het geval, wanneer men op andere tijden door andere middelen tot hetzelfde doel (nog) beter kan geraken; of als de wetgever door een andere wet hetzelfde doel evengoed kan verkrijgen als door deze. Maar de overdenking en grootmaking van de werken Gods kan evengoed op een andere dag geschieden als op die zevende dag. Dus maakt deze oorzaak de wet van die zevende dag niet tot een altijd durende.

˘ *Bezwaar 6.* Der *Wederdopers* bezwaren tegen de onderhouding van de eerste dag: Paulus verbiedt het onderscheid van de dagen in de Christelijke gemeente, Rom. 14 : 5 en Kol. 2 : 16. Dus moet de onderhouding van de eerste dag evengoed afgekeurd worden, als de onderhouding van de zevende dag.

Antwoord. Het onderscheid der dagen wordt de christenen niet helemaal verboden, maar wel wanneer men die in acht neemt met de gedachte van godsdienst of noodzaak. Maar zó wordt de eerste dag door de Gemeente niet onderhouden. Want de onderhouding van de eerste dag is op tweeërlei wijze onderscheiden van de Joodse sabbat. 1. Het was de Joden niet geoorloofd vanwege het nadrukkelijke bevel Gods de sabbat van de zevende dag, na de schepping - als zijnde een deel van de ceremoniële godsdienst - na te laten of te veranderen. Maar de Christelijke gemeente verordent de eerste (dag) voor de kerkdienst, met behoud van haar vrijheid, zonder enige inbeelding van noodzaak of godsdienst. 2. De oude sabbat was een voorbeeld van de dingen uit het Oude Testament, die door Christus vervuld zouden

worden. Maar onder het Nieuwe Testament bestaat deze betekenis niet meer, en let men alleen op de orde en gepastheid, zonder welke de kerkedienst niet bestaat, of althans niet goed geregeld kan zijn; vgl. ook hetgeen hierboven bij de 2e Vraag aangetekend is over de dag des Heeren.

4. De oorzaken waarom de sabbat ingesteld is.

De voornaamste oorzaken waarom de sabbat ingesteld werd, zijn deze:

1. Opdat de kerkedienst onderhouden zou worden; en wat dit betekent en waarom het nodig is, zal hierna uitgelegd worden.
2. Opdat hij onder het Oude Testament een voorbeeld zijn zou van de geestelijke en eeuwige sabbat, Ez. 20 : 12: „Daartoe ook gaf Ik hun Mijn sabbatten, om een teken te zijn tussen Mij en tussen hen, opdat zij zouden weten, dat Ik de HEERE ben, Die hen heilige.”
3. Opdat er een publieke oefening der gebeden, der belijdenis en der gehoorzaamheid aan God zijn zou.
4. Opdat die zevende dag de mensen herinneren zou aan de schepping der wereld, en aan de overdenking van de Goddelijke werken, die in zes dagen door God geschapen zijn. Want anders kan ons hart niet tot de beschouwing van God en van Zijn werken gericht worden, tenzij het de zorg voor de uiterlijke en aardse dingen aflegt.
5. Opdat de werken der liefde en der weldadigheid jegens de naaste op deze dag het meest gepleegd zouden worden.
6. Om de lichamelijke rust van de mensen. (Lansbergen. Opdat zo voor de gezondheid zowel van de ziel, als van het lichaam gezorgd worde. Want het gemoed heeft rust nodig van de aardse zorgen, en het lichaam van het werk. Want het is niet uit te houden, wanneer men niet enige verlichting en rust geniet: zoals Anacharsis zei: '*Mensen gemoed is gelijk aan een boog, die, als hij soms niet eens ontspannen wordt, breekt.*' Daarom behoort dit gebod de dienstknechten en de dienstmaagden aangenaam te zijn. Want als de Heere hieraan herinnert, dan geeft Hij te kennen, dat de sabbat is ingesteld tot hun verlichting en rust. En daarop slaat ook, dat hier aan de beesten herinnerd wordt. Want de Heere verbiedt niet slechts om de beesten op een onbarmhartige wijze te gebruiken, maar daarmee ontnemt Hij ook de knechten en dienstmaagden alle gelegenheid om te werken. Want wanneer de beesten rust gegund wordt, dan wordt die ook aan het dienstpersoneel gegund. Dit verklaart Salomo van een wellevende en 'onwellevende heer: „De rechtvaardige kent het leven zijner beesten, maar de barmhartigheden der goddelozen zijn wreed” (Spr. 12 : 10). Dus moeten de heren er aan herinnerd worden, dat zij hun personeel op de sabbatdag laten rusten; en de dienstdoden, als zij zulke meesters of heren hebben, dienen niet alleen van het werk te rusten, maar ook de sabbat recht te heiligen.)
7. Opdat het volk Israël door dit kenmerk, van de andere volken onderscheiden zou worden.

Hoe de sabbat geheiligd en ontheiligd wordt; of welke werken er op de sabbat geboden óf verboden zijn.

De heiliging of het heilig gebruik van de sabbat is tweeledig, zoals tevoren geleerd is, dat de sabbat ook tweërlei is.

I. De heiliging van de *uiterlijke* sabbat is: Wanneer de heilige werken, die God op die dag geboden heeft te doen, verricht worden. Daarentegen is er de ontheiliging van de sabbat, wanneer Of de heilige werken nagelaten worden, óf de onheilige werken worden gedaan. En de delen van deze heiligmaking, of de voornaamste werken die men op de sabbat behoort te doen, worden in de Catechismus in deze woorden uitgedrukt: „Dat ik

tot de gemeente Gods naarstiglijk kome, om Gods Woord te horen, de sacramenten te gebruiken, God de Heere openlijk aan te roepen, en de armen Christelijke handreiking te doen." Daar worden ons de volgende delen der heiligmaking aangewezen.

1. *Publieke verkondiging* van Gods ware leer en van Zijn wil. De verbreiding van de ware leer wordt ook in het derde gebod bevolen, maar dan die een ieder persoonlijk in het bijzonder toekomt. Hier in dit gebod wordt een eigen ambt om te leren voor zekere personen ingesteld, die door God met gaven, die daarvoor nodig zijn, begiftigd, en door de gemeente wettig geroepen zijn om te leren. Hun wordt hier geboden, dat zij de gezonde leer enerzijds publiek in hun predicates getrouw zullen voorstellen, en anderzijds in het bijzonder die zullen verklaren, al naardat de nood en gelegenheid het vereist, tot stichting van allen en tot zaligheid van een ieder. Daartoe dienen de teksten Lev. 10 : 11, Hand. 13 : 15 en 17 : 2 en 17, en 2 Tim. 4 : 2. Met de verkondiging van de ware leer strijdt: 1. *Nalatihheid in, of verzuim van het leerambt*, hetzij publiek of persoonlijk; waarover God klaagt bij de profeet, Jes. 56 : 10: „Hun wachters zijn allen blind, zij weten niet; zij allen zijn stomme honden, zij kunnen niet bassen; zij zijn slaperig, zij liggen neder, zij hebben het sluimeren lief"; en Ez. 34 : 2: „Wee den herderen Israëls, die zichzelve weiden!" enz. 2. *Vervalsing of geringschatting 1) der leer*, of ze ombuigen naar de opvattingen, aandoeningen en begeerten van de dienaars, der Overheden, of van anderen, of naar zijn eigen persoonlijke voordeel, 2 Kor. 2 : 17: „Wij dragen niet, gelijk velen, het Woord Gods te koop."

2. *Bediening der sacramenten* naar de instelling van God. Ook deze moet geschieden door de dienaars der Kerk, die wettig geroepen zijn; en toch is zij niet, zoals trouwens de leer ook niet, aan bepaalde dagen gebonden. Wel moeten ze vooral op de sabbat, in de vergadering der gemeente bediend worden, 1 Kor. 11 : 20: „Als gij dan bijeen samenkomt, dat is niet des Heeren Avondmaal eten", en vers 33: „Zo dan, mijne broeders, als gij samenkomt om te eten, verwacht elkander"; en Hand. 2 : 42: „En zij waren volhardende in de leer der apostelen, en in de gemeenschap, en in de breking des broods, en in de gebeden."

Hiermee is in strijd: 1. *Nalatihheid* of verzuim om de gemeente te *vermanen* om de sacramenten te gebruiken. 2. *Onwettige bediening der sacramenten*; namelijk wanneer men van de ceremoniën, die God ingesteld heeft, iets afdoet, of er iets aan toedoet, of wanneer van de sacramenten uitgesloten worden, die daartoe behoren toegelaten te worden; of wanneer zij toegelaten worden, die volgens Gods instelling er behoren afgehouden te worden; of wanneer het volk niet onderwezen wordt inzake het wettige en oprechte gebruik der sacramenten.

3. *Ijver om de leer te leren*, welke in de ware kerk onderwezen wordt, d.w.z. naarstig in de vergadering der gemeente komen, om te horen en te leren de hemelse leer, en ze ook naarstig te horen, overdenken, lezen en onderzoeken, Hand. 17 : 11: „En dezen waren edeler dan die te Thessalonica waren, als die het Woord ontvingen met alle toegenegenheid, onderzoekende dagelijks de Schriften, of deze dingen alzo waren." (Lansbergen. Hiertoe dient het voorbeeld van David zelf, die deze vergaderingen zeer hooggeacht heeft, zoals duidelijk uit zijn Psalmen blijken kan (Ps. 23 : 6; 27 : 4; 42 : 2 en 84 : 2). En het voorbeeld der *Apostelen*, van wie Lukas schrijft, dat zij dikwijls in de tempel van Jeruzalem en in de synagogen gegaan zijn, en daarin Christus Zelf navolgden (Hand. 3 : 1; Joh. 2 : 13v., 5 : 1 en 14; 6 : 4 en 59, en 7 : 2, 10 en 14). En zo ook het voorbeeld van de *gelovigen* in de oud Christelijke Kerk, van wie dezelfde Evangelist getuigt, dat zij daar *in de tempel* dagelijks eendrachtig bijeenbleven (Hand. 2 : 42 en 46). En vooral wordt hun, die thans de Kerk dienen of nog dienen zullen,

een naarstige vlijt bevolen, teneinde de hemelse leer te verstaan, 1 Tim. 4 : 13: „Houd aan in het lezen, in het vermanen, in het leren”, enz.

Hiermee is in strijd: 1. *Verachting en verzuim* van de leer (Hebr. 10 : 24), d.w.z. óf niet aanwezig zijn onder de heilige predicaties, zonder wettige verhindering, en werken verrichten op de sabbat, die best konden wachten of niet naar de heilige predicaties luisteren, óf de Christelijke leer niet overdenken of onderzoeken. 2. *Onachtzaamheid om de leer te leren kennen*, bij de dienaren, of bij degenen, die door God geroepen zijn om de goede leringen te bestuderen, en die of te eniger tijd dienen zullen om de leer te verbreiden, of die beter gelegenheid en macht hebben, dan anderen, om te leren, Luk. 12 : 48: „Een iegelijk wien veel gegeven is, van dien zal veel geëist worden; en wien men veel vertrouwd heeft, van dien zal men overvloediger eisen.” 2. *Nieuwsgierigheid*, d.w.z. een ijver om dingen te weten of te horen, die door God niet geopenbaard zijn, die men niet behoeft te weten, of nieuwe dingen, Spr. 25 : 27: „Veel honig te eten is niet goed; maar de onderzoeking van de heerlijkheid van zulke dingen is eer”; „Jezus Sirach”, 3 : 23: „Dingen die u te zwaar zijn, onderzoek ze niet onbedacht”; zo ook 1 Tim. 4 : 7; 2 Tim. 2 : 23, id. 4 : 3, en Tit. 3 : 9.

4. *Het gebruik der sacramenten*, dat wettig zijn moet, n.l. naar de instelling van God, Hand. 20 : 7: „Op den eersten dag der week, als de discipelen bijeengekomen waren om brood te breken, handelde Paulus met hen.” Zo had God geboden, dat het *Pascha* gehouden zou worden in de plechtige vergadering des volks, en Hij had voor de andere feesten en sabbatten hun bijzondere offers verordend. En op dezelfde manier als God wil, dat in de publieke samenkomsten der gemeente de ware leer gehoord wordt, zo wil Hij ook, dat daar het wettige gebruik van de sacramenten gezien wordt. Want Hij wil dat deze beide bekend zijn, opdat Zijn gemeente gekend en onderscheiden zal worden van andere sekten en volken. Ook de sacramenten zijn - evenals het Woord - middelen 3), om het geloof en de Godzaligheid in ons te wekken en te voeden, en een (onder)deel van de openbare godsdienst(oefening) in de gemeente. Dus komt het gebruik ervan het allermeest op de sabbat van pas.

Hiermee is in strijd: 1. *Nalatigheid en verachting van de sacramenten*. 2. *Ontheiliging* van de sacramenten, wanneer die niet gebruikt worden op de wijze, zoals God bevolen heeft, of niet door degenen gebruikt worden, voor wie ze ingesteld zijn. 3. *Superstitieus of bijgelovig gebruik* der sacramenten, wanneer de zaligheid en de genade Gods gebonden wordt aan de onderhouding van de ceremoniën, of wanneer ze tot zulke doeleinden gebruikt worden, waartoe ze door God niet zijn ingesteld, Gen. 17 : 14: „Wiens voorhuids vlees niet zal besneden worden, dezelve ziel zal uit haar volken uitgeroeid worden”; Jes. 66 : 3: „Wie een os slacht, slaat een man.”

5. *Publieke aanroeping*, wanneer wij onze belijdenis, dankzegging en begeerten met de gemeente samenvoegen. Hieraan heeft Christus een bijzondere belofte toegezegd, Matth. 18 : 19: „Indien er twee van u samenstemmen op de aarde over enige zaak, die zij zouden mogen begeren, dat die hun zal geschieden van Mijn Vader, Die in de hemelen is.”

(Lansbergen. Daarom noemt Christus het huis Gods een *huis des gebeds* (Matth. 21 : 13). En de koninklijke profeet David vermaant Israël, dat zij in de gemeenten de HEERE zullen loven (Ps. 68 : 27); en hijzelf verklaart, dat hij de HEERE „van ganser harte zal loven in den raad en vergadering der oprechten” (Ps. 111 : 1). Dat dit eertijds onder het Oude Testament de manier geweest is, waarop de gemeente op de sabbatten in het openbaar placht te bidden en de Heere te danken, blijkt voldoende uit Ps. 92, dat

„een lied op den sabbatdag” is. En Lukas zegt, dat hetzelfde door de gelovigen in de oud Christelijke Kerk onderhouden is, wanneer hij verklaart, dat zij waren volhardende in de leer de Apostelen, en in de gemeenschap, en in de breking des broods en *in de gebeden*; en wanneer hij op een andere plaats schrijft (Hand. 16 : 13), dat Paulus de dag des sabbats buiten de stad ging, aan de rivier, „waar het gebed placht te geschieden.” Dus moet men in dit opzicht de voetstappen van de Godzaligen volgen!)

En Christus verbiedt niet de publieke gebeden, maar de eergierigheid en huichelarij, Matth. 6 : 6, zeggende: „Wanneer gij bidt, ga in uw binnenkamer, en uw deur gesloten hebbende, bid uwen Vader, Die in het verborgen is; en uw Vader, Die in het verborgen ziet, zal het u in het openbaar vergelden.” Want dat getuigen ook de voorafgaande woorden (vers 5): „Wanneer gij bidt, zo zult gij niet zijn gelijk de geveinsden; want die plegen gaarne in de synagogen en op de hoeken der straten staande, te bidden, opdat zij van de mensen mogen gezien worden. Voorwaar, Ik zeg u, dat zij hun loon weg hebben.” Daar spreekt de Heere Christus dus over de privé-gebeden, die niet op Farizeese manier mogen gedaan worden; vgl. de Kanttekening.

Hiermee is in strijd: 1. *Verzuim* van de gebeden in de gemeente. 2. Een *gehuicheld* element in de gebeden der gemeente, zonder aandacht en, genegenheid. 3. Een *opzeggen* van de gebeden, dat niet dient tot stichting van de gemeente, 1 Kor. 14 : 17: „Want gij dankzegt wel behoorlijk, maar de ander wordt niet gesticht.”

6. *Liefde en weldadigheid* jegens de armen, of aalmoezen geven; waarover de Apostel spreekt in 1 Kor. 16 : v.

Hiermee is in strijd: 1. Verzuim of verachting van de armen. 2. Eerzucht bij het geven van de aalmoezen, Matth. 6 : 2.

7. *Heerlijkheid van de kerkedienst*, welke veel deugden bevat:

1. *Eerbied*, d.w.z. dat wij belijden, dat door Gods orde(ning) en wil de instelling en de onderhouding van de kerkedienst, en de verzameling van de gemeente daardoor plaatsheeft; en dat wij deze onze opvatting ³⁾ van de kerkedienst in *woorden en werken tonen*, 1 Kor. 4 : 1 en 2 Kor. 5 : 20.

2. *Liefde*: Dat wij graag naar de kerk komen in de vergadering van de gemeente, en de leer der gemeente (aan)horen en ons eigen maken ¹⁾, en dat wij de trouwe dienaars der gemeente een goed hart toedragen, niet alleen omdat wij verplicht zijn hen als broeders lief te hebben, maar ook om het ambt, dat zij bedienen. Ps. 84 : 2 en 11: „Hoe lieflijk zijn Uwe woningen, o HEERE der heirscharen. Want één dag in Uwe voorhoven is beter dan duizend elders”; en Ps. 122: 1, Vgl. ook Jes. 52 : 7, Rom. 10 : 15, Fil. 2 : 29 en 1 Thess. 5 : 12.

3. *Gehoorzaamheid* in de dingen, die de kerkedienst betreffen, Hebr. 13 : 17: „Zijt uw voorgangers gehoorzaam en zijt hun onderdanig; want zij waken voor uw zielen, als die rekenschap geven zullen; opdat zij dat doen mogen met vreugde en niet al zuchtende; want dat is u niet nuttig.” Hiertoe behoort het ganse Christelijke leven, dat een geestelijke sabbat is, d.w.z. de werken der liefde jegens God en de naaste. Want een geestelijke sabbat vieren is niets anders dan in ons leven gehoorzaam zijn aan de stem Gods, die ons door de dienst der gemeente aanspreekt.

4. *Dankbaarheid*, d.w.z. alle dienstige werken, die tot onderhouding van de kerkedienst en van de dienaars behoren. Want aangezien God wil, dat er een kerkedienst zijn zal, zo wil Hij tevens, dat ze onderhouden zal worden, en dat een ieder tot onderhoud daarvan iets zal geven. Daartoe behoren de wetten van Mozes over de eerstgeborenen, over de eerste vruchten, over de tienden en velerlei offers, die aan de priesters en Levieten waren geschonken tot hun onderhoud en gage; en

hoewel haar omstandigheden afgeschaft zijn, blijven die wetten toch, wat haar wezen betreft; namelijk dat de kerkedienst tot aan het einde der wereld onderhouden zal worden. Deut. 12 : 19: „Wacht u, dat gij den Leviet niet verlaat, al uw dagen in uw land”; zo ook 1 Kor. 9 : 7, 9, 13; Gal. 6 : 6; 1 Tim. 5 : 17 en Matth. 10 : 14.

(Lansbergen. De Godzalige Overheden moeten er dan ook aan herinnerd worden, dat zij op het onderhouden van dit gebod alzo aansturen, dat zij zelf de kerkedienst bevorderen en onderhouden. Laat ze dus de Godzalige koningen David, Josafat, Hiskia en Josia navolgen. Want toen *David* de ark des Heeren in zijn stad had laten terugbrengen, heeft hij ze bij die dienaars geplaatst, en heeft hij de ambten van de priesters en levieten zowel voor de ark, als voor de tabernakel verdeeld (1 Kron. 16 : 1 en 4). En toen *Josafats* rijk bevestigd was, heeft hij de gemeenten laten reinigen en onderwijzen, na profeten gezonden te hebben door alle steden van Juda (2 Kron. 19 : 8.11). En *Hiskia* en *Josia* zijn hem ook gevolgd in het zuiveren en herstellen van de godsdienst (2 Kron. 31 : 2-4; 34 : 8, en 35 : 2-5).

Daarom behoren de Christelijke overheden hun steden en kerken te reinigen van alle afgoderij, en de zuivere godsdienst weer getrouw op te richten; en, naar het oordeel van de kerkeraad, geleerde en bekwame dienaars over de gemeente te stellen, die hun ambt naar behoren bedienen kunnen. Zij moeten hun ook allen tezamen eerlijke en milde traktementen geven. Want naar Christus' eigen getuigenis is de „arbeider zijn voedsel waardig” (Matth. 10 : 10); waarmee ook de Apostel instemt, als hij schrijft, dat „de Heere geordineerd heeft dengenen, die het Evangelie verkondigen, dat zij van het Evangelie leven”; en dat zij daarvan zo kunnen leven, dat zij ook „hun huisgenoten” kunnen „verzorgen” (1 Tim. 5 : 8), opdat zij, als zij dat niet doen, het geloof niet verloochenen, en nog erger zijn dan een ongelovige; te meer, omdat zij zich niet mogen „inwikkelen in de handelingen des leeftochts”, 2 Tim. 2 : 4. Mozes vertelt van deze mildheid (Gen. 47 : 22) een zeer schoon voorbeeld bij de heidense Farao; namelijk: Wanneer de Egyptenaars bij gebrek aan koren hun land aan de koning moesten verkopen, dat Jozef dan „alleen het land der priesters niet kocht, want de priesters hadden een bescheiden deel van Farao”, enz. Dit voorbeeld van de heidense koning behoren de christen-vorsten na te volgen, en hieruit moeten zij leren verstaan, hoeveel zij in dit opzicht schuldig zijn aan de kerkedienst, die door God Zelf ingesteld is.

In dit deel der heerlijkheid wordt, naast de kerkedienst, mede begrepen het onderhoud van de *scholen*, aangezien zonder de geleerdheid en de kennis van talen en kunsten de mensen niet geschikt zijn om te leren, noch de zuiverheid der leer onderhouden of tegen de ketteren verdedigd worden kan. (Lansbergen. Uit de scholen dienen voort te komen, en moeten zij genomen worden, die de gemeenten tot Gods eer en zaligheid der gelovigen zullen regeren. Daarom heeft men onder Gods volk steeds op de scholen goed gelet. Want hieronder valt alles, wat men leest van de kinderen der profeten, en van de colleges, waarover Samuël, Elisa en nog anderen gesteld waren (1 Sam. 10 : 10, en 19 : 20; 2 Kon. 2 : 3, 5, 7 en 15). Ook is bekend, dat Paulus aan de voeten van Gamaliël onderwezen is (Hand. 22 : 3), en dat Timothéüs van zijn jeugd af de Heilige Schriften geleerd heeft (2 Tim. 3 : 15).

De kerkgeschiedenis vertelt van de evangelist Markus, dat hij in de beroemde stad in Egypte, Alexandrië, een grote menigte leerlingen gehad heeft, wie hij de Heilige Schrift heeft voorgelezen en uitgelegd; en deze school heeft zeer voortreffelijke mannen voortgebracht (Vgl. Euseb., Eed. hist., libr. 2. cap. 17. Hieron. libr. de Script. Eed.). En in latere tijden zijn er ook verschillenden geweest, die, door deze voorbeelden bewogen, publieke scholen hebben opgericht. Want in Italië wordt

Bononia gehouden voor de aller-oudste school van de Christelijke leer, die kort na de dood van (de kerkvader) Augustinus, toen Theodosius keizer was, opgericht is door de bisschop van die stad, Petrovius. In die tijd was er geen onvermaarde school in *Lyon*, in Frankrijk. In Engeland was er de school van Bannochra, waaruit de ketter Pelagius is voortgekomen. In Duitsland was er een school in Trier, waar Athanasius, en na hem Hieronymus lange tijd gewoond heeft. Door keizer Karel de Grote zijn gesticht en vernieuwd: in Italië de scholen in Pavia en Padua, in Frankrijk de scholen in Parijs en Toulouse, en in Bohemen de school in Praag, en nog andere elders.

Aangezien het dus blijkt, dat steeds enkele Godzalige mannen er zich op toegelegd hebben om Gods Kerk door dit middel te vermeerderen en te versieren, behoren de Godzalige Overheden hun voetstappen na te volgen. Want hoeveel eraan gelegen is, om scholen te bezitten, die goed geregeld waren, heeft de ervaring in de laatste tijd voldoende geleerd; aangezien de waarheid door de inspanning van geleerde mannen, als het ware uit zeer dichte duisternis der dwalingen in het licht gebracht en uitgebreid is. Reden waarom ook Julianus, de afvallige keizer, verboden heeft, dat de kinderen der Christenen op de scholen zouden onderwezen worden, opdat zó het christen-geloof en -religie, beroofd van bekwame leraars, vanzelf in verval zou raken. En daarom behoren de christen-vorsten en -overheden, als zij niet op deze Julianus willen gelijken, metterdaad te doen blijken, dat de zorg voor de scholen hun speciaal ter harte gaat.

5. *Billijke goedertierenheid* in het dulden van de zwakheden van de dienaars, die niet al te zeer en publiek het ambt verderven of beletten, noch aan de gemeente grote ergernis geven, 1 Tim. 5 : 19: „Neem tegen een ouderling geen beschuldiging aan, anders dan onder twee of drie getuigen.” Tegen de heerlijkheid, (bewezen) aan de kerkedienst, strijdt: verachting van die dienst, wanneer de dienst óf verwijderd of aan onwaardigen toevertrouwd wordt; of wanneer men loochent, dat het een middel is, dat God gebruiken wil om Zijn gemeente te verzamelen; of wanneer de trouwe dienaars smaad wordt aangedaan, of wanneer zij gehaat worden; of wanneer men niet gehoorzaam is om de beluisterde leer in het leven in praktijk te brengen; en wanneer, vooral op de sabbat, de werken der liefde en Godzaligheid nagelaten worden, en als de tijd met verkeerde af ijdele dingen doorgebracht, of met boze werken gevuld wordt; of wanneer aan de vrome dienaars niet het nodige levensonderhoud gegeven wordt; wanneer zij niet verdedigd worden, of als men hun de andere diensten der dankbaarheid en beleefdheid weigert te bewijzen; om nog maar te zwijgen van het feit, wanneer de dienaars onrecht aangedaan wordt, of wanneer het onderhoud van de scholen en der geleerdheid verzuimd wordt; of wanneer de gebreken of zwakheden van de dienaars, die men zou kunnen dulden en over het hoofd zien, op 't lelijkst worden afgeschilderd; of wanneer om hunnentwil de dienst veracht of verzuimd wordt.

En tot dusver, wat betreft de heiliging van de uiterlijke sabbat.

II. De heiliging van de *innerlijke of geestelijke sabbat* wordt in de Catechismus aangewezen in de volgende woorden: „Ten andere, dat ik al de dagen mijns levens van mijn boze werken ruste, de Heere door Zijn Geest in mij werken late, en alzo de eeuwige sabbat in dit leven aanvange.” Dit gedeelte wordt zeer fraai door de profeten, en vooral door Jesaja verklaard (Jes. 1 : 13-17). Want nadat hij in hfdst. 1, in vers 13 en 14, verklaard had, dat God de vergaderingen, die de Joden - zowel op de sabbat, als op andere feestdagen - hielden, haatte, brengt Hij dadelijk de oorzaken van

deze haat naar voren: „Want uw handen zijn vol bloed” (vers 15); en onderwijst Hij hun tenslotte, hoe zij de innerlijke sabbat behoren te heiligen, dat zij namelijk zouden „aflaten van kwaad te doen, en leren goed te doen” (vers 16v.).

Datzelfde leert hij ook in Jes. 58 (de verzen 13 en 14): „Indien gij uw voet van den sabbat afkeert, van te doen uw lust op Mijn heiligen dag; en indien gij den sabbat noemt een verlustiging, opdat de HEERE geheiligd worde, Die te eren is; en indien gij dien eert, dat gij uw wegen niet doet en uw eigen lust niet vindt, noch een woord daarvan spreekt; dan zult gij u verlustigen in den HEERE, en Ik zal u doen rijden op de hoogten der aarde, en Ik zal u spijzigen met de erve van uw vader Jakob; want de mond des HEEREN heeft het gesproken.” Daartoe vermaant ons ook de Heere Christus met die gouden spreuk (Matth. 16 : 24): „Zo iemand achter Mij wil komen, die verloochene zichzelf en neme zijn kruis op en volge Mij”; en de apostel Paulus (Gal. 5 : 16v.): „Wandelt door den Geest, en volbrengt de begeerlijkheid des vleses niet.”

Waartoe deze heiliging van deze innerlijke sabbat zich nog verder uitstrekt, wordt ook in de Catechismus geleerd: „(Opdat ik) also den eeuwigen sabbat in dit leven aanvange.” Want behalve de twee, waarover al gesproken is, stelt de Schrift nog een derde (rust), waarin wij de gelukzalige en *eeuwige rust* genieten zullen, Hebr. 4 : 9-11: „Er blijft dan een rust over voor het volk Gods. Want die ingegaan is in Zijn rust, heeft zelf ook van zijn werken gerust, gelijk God van de Zijne. Laat ons dan ons benaastigen om in die rust in te gaan, opdat niet iemand in hetzelfde voorbeeld der ongelovigheid valle.” Daarmee leert de Apostel, dat er geen andere weg is om tot de eeuwige rust te komen, dan dat wij ophouden met onze verkeerde werken en die rust in dit sterfelijke leven beginnen.

Laat ons dus bij de heiliging van de uiterlijke sabbat ook steeds de heiliging van de innerlijke voegen, opdat God onze uiterlijke sabbat niet zou haten, zoals Hij de sabbatten der Israëlieten gehaat heeft. En laat ons dagelijks al meer en meer voortgaan, en gedurig tegen het vlees strijden, totdat wij eenmaal in de eeuwige rust zullen ingaan. En dat zal enerzijds plaatshebben, wanneer wij door de dood tot het leven zullen ingaan, maar het allervolmaaktst, wanneer die laatste dag zal gekomen zijn. Want dan zal vervuld worden, hetgeen Jesaja zegt (66 : 23): „En het zal geschieden, dat van de ene nieuwe maan tot de andere, en van den enen sabbat tot den anderen, alle *vlees* komen zal om aan te bidden voor Mijn aangezicht, zegt de HEERE.” Dan zullen wij geen tijdelijke arbeid en zorg meer behoeven, en dan zal geen verdriet of tegenspoed ons meer genaken, omdat wij de rust des Heeren zullen genieten.

OVER DE KERKEDIENST.

Aangezien in dit gebod de publieke, uiterlijke dienst van God, en daarom ook de kerkedienst zelf, en het gebruik en de heerlijkheid daarvan ingesteld wordt, zo komt nu het onderwerp van de kerkedienst geschikt aan de orde. Dus laat ons daarover de volgende voornaamste vragen gaan bespreken:

1. Wat de kerkedienst is.
2. Hoeveel verschillende dienaars er zijn.
3. Waarom de kerkedienst is ingesteld.
4. Aan wie deze dienst behoort bevolen te worden.
5. Welke het ambt van de dienaars is.

1. Wat de kerkedienst is.

De kerkedienst is een door God ingesteld ambt, om de Gemeente te onderrichten over God en Zijn wil, op grond van Gods Woord, dat door de profeten en apostelen is nagelaten, en om de sacramenten te bedienen volgens Gods instelling. Daarom bestaat de kerkedienst uit twee stukken, namelijk uit het prediken van Gods Woord, en uit het zuiver bedienen van de sacramenten.

2. Hoeveel verschillende dienaars er zijn, of welke graden er onder hen gevonden worden.

Van de dienaars der Kerken zijn er sommigen zonder middel door God Zelf geroepen, anderen door middel van de Gemeente.

Onmiddellijk werden de profeten en apostelen geroepen. De *profeten* waren dienaars, die onmiddellijk door God Zelf geroepen waren, om de leer van Mozes en de belofte van de Messias te onderwijzen en te verklaren, en om de dwalingen in de Joodse kerk en burgerlijke regering te verbeteren, en om bepaalde voorzeggingen te doen over dingen, die in en buiten de Kerk zouden plaatshebben; terwijl zij van God een getuigenis hadden, dat zij in de leer niet zouden dwalen. De *apostelen* waren dienaars, die onmiddellijk door Christus Zelf geroepen werden, om de leer van de Messias, Die nu gekomen is, te prediken en die te verbreiden over de hele aarde, terwijl zij getuigenis hadden, dat zij in de leer niet dwaalden.

De dienaars, die middellijk geroepen werden, zijn:

1. de *Evangelisten*, die de Apostelen hielpen, en door de Apostelen gezonden werden om verschillende gemeenten te onderwijzen.

2. *Bisschoppen* ¹⁾ of *herders*, die tot dienaar door de Gemeente beroepen worden om het Woord Gods te onderwijzen, en de sacramenten in een bepaalde gemeente te bedienen.

3. *Leraars*, die door de Gemeente beroepen zijn, om in een bepaalde gemeente te leren.

4. *Ouderlingen* ²⁾, die dienaars zijn, gekozen door het oordeel der gemeente, om de kerkelijke discipline of tucht te handhaven ³⁾, en de dingen te bedienen, die de gemeente nodig heeft.

5. *Diakenen*, dat zijn dienaars, die door de gemeente gekozen zijn, om zorg te dragen voor de armen, en om de aalmoezen uit te delen (Vgl. over de gewone dienaars der gemeente de N.G.B., art. 30 en 31).

3. Waarom de kerkedienst ingesteld is.

De redenen waarom God de kerkedienst heeft ingesteld, zijn de volgende: 1. Om Gods eer. Want God wil onder het menselijke geslacht niet alleen persoonlijk ⁴⁾ door een ieder, maar ook openlijk door de stem der gehele Gemeente in dit leven geprezen en aangeroepen zijn, Ps. 68 : 27: „Looft God in de gemeenten!” 2. Opdat ze een instrument of middel zou zijn, waardoor de mensen tot God bekeerd worden, Ef. 4 : 11v.: „Dezelve heeft gegeven sommigen tot apostelen, en sommigen tot profeten, enz. tot de volmaking der heiligen.” 3. Opdat God Zichzelf zo zou voegen naar onze zwakheid, door de mensen door middel van mensen te onderrichten. 4. Opdat Hij Zijn liefde jegens de mensen zou tonen, (daarin) dat het Hem beliefdde om de mensen te maken tot dienaars van het allervoortreffelijkste werk en van de dienst der verzoening, welke Gods Zoon ook Zelf bediend heeft, 2 Kor. 5 : 16. 5. Opdat de Gemeente in deze wereld zichtbaar en bekend zou zijn, en opdat de verworpenen zich niet hebben te verontschuldigen.

4. Aan wie de kerkedienst behoort bevolen te worden.

Aan wie de kerkedienst bevolen behoort te worden, leert de Apostel uitvoerig in de Zendbrieven aan Timothéüs en aan Titus. De samenvatting daarvan is: De kerkedienst moet bevolen worden 1. aan *mannen*, en niet aan vrouwen, 1 Tim. 3 : 2: „ener vrouwe man”; 1 Tim. 2 : 12: „Ik laat de vrouw niet toe, dat zij lere.” 2. Die een *goed getuigenis* hebben in en buiten de Gemeente, 1 Tim. 3 : 2: „Een opziener dan moet onberispelijk zijn”, en vers 7: „Hij moet ook een goede getuigenis hebben van degenen die buiten zijn, opdat hij niet valle in smaadheid en in den strik des duivels.” 3. Die *geschikt* zijn om te *leren*, d.w.z. die de leer recht verstaan, en middelmatige gaven hebben om ze recht voor te stellen, 1 Tim. 3 : 2: „Een opziener moet bekwaam zijn om te leren”; Tit. 1 : 9: „Die vasthoudt aan het getrouwe Woord, dat naar de leer is, opdat hij machtig zij beide om te vermanen door de gezonde leer en om de tegensprekers te wederleggen” (Vgl. N.G.B., art. 30).

5. Welke het ambt der dienaars is.

Het ambt van de dienaren is: 1. De ware en onvervalste hemelse leer van *Wet* en *Evangelie* op een bekwame wijze voorstellen, zodat ze begrepen kan worden. 2. De *sacramenten* recht bedienen, naar Gods instelling. 3. De gemeente met een *goed voorbeeld* van christelijk leven voorgaan, Tit. 2 : 7: „Betoon uzelf in alles een voorbeeld van goede werken.” 4. IJverig *acht* geven op de kudde, Ez. 34 : 4; Hand. 20 : 28: „Zo hebt dan acht op uzelf, en op de gehele kudde.” 5. De Gemeente helpen oordelen. 6. Ervoor zorgen, dat er op de *armen* goed acht gegeven wordt. (Vgl. N.G.B., art. 30).

OVER DE CEREMONIËN.

Daar wij zeiden, dat het tweede deel van dit gebod ceremonieel is, d.w.z. de wet der ceremoniën betreft, zal het niet ongepast zijn, om hier ook wat over de ceremoniën te handelen. De voornaamste vragen inzake de ceremoniën zijn de volgende:

1. Wat ceremoniën zijn.
2. Waarin zij van de deugden verschillen.
3. Hoe velerlei de ceremoniën zijn.
4. De door de Gemeente ingestelde ceremoniën zijn geen diensten van God, en kunnen ook op aanraden der Gemeente om bewijsbare redenen weer veranderd worden.

1. Wat ceremoniën zijn.

Een *ceremonie*, of *ceremonia* in het Latijn, en *thrèskeia* in het Grieks, werd door de Romeinen alle godsdienst genoemd, naar de stad Caere; waar de beelden van hun goden bewaard waren tegen de Fransen; zoals Livius verklaart in het vijfde boek. Macrobius zegt echter, dat deze naam afkomstig is van een Latijns woord „Carere”, dat ontberen betekent.

In de Gemeente worden ceremoniën genoemd: bepaalde uitwendige gedragingen, die in gebruik zijn bij de kerkedienst, en ingesteld werden: óf omwille van de orde, óf om iets te betekenen.

2. Waarin de ceremoniële wetten verschillen van de wetten der zeden, of der deugden.

De ceremoniën verschillen van de deugden:

1. De ceremoniën gelden slechts voor een tijd, maar de deugden moet men altijd

onderhouden.

2. De ceremoniën geschieden steeds op één manier, maar de deugden worden niet steeds op één manier gedaan.
3. De ceremoniën betekenen iets; en de deugden zijn hetgeen daardoor betekend wordt.
4. De deugden bevatten ook mede de ceremoniën, en de ceremoniën zijn bepaalde bijzondere ordinantiën.
5. De deugden zijn het doel en oogmerk, waartoe de ceremoniën beoefend worden, en de ceremoniën zijn omwille van de deugden ingesteld. Wat het verschil tussen Mozes' ceremoniële wetten én Mozes' wetten over de zeden of deugden betreft, leze men na, wat geschreven is bij de tweede Vraag over de Wet.

3. *Hoe velerlei ceremoniën er zijn.*

De ceremoniën zijn tweërlei. Sommige zijn door God Zelf geboden, en andere zijn door mensen ingesteld.

De door God geboden ceremoniën zijn Gods dienst, en kunnen niet veranderd worden, dan alleen door God Zelf, en dat zijn óf offers óf sacramenten.

De *offers* zijn door God ingestelde ceremoniën, waardoor wij aan God een bepaalde gehoorzaamheid bewijzen.

De *sacramenten* zijn door God ingestelde ceremoniën, waardoor God ons bepaalde weldaden schenkt en verzegelt.

4. Of het de Gemeente geoorloofd is, om ceremoniën in te stellen.

De Gemeente heeft de bevoegdheid, ja behoort zelfs enkele ceremoniën in te stellen. Want zonder een goede regeling voor alle omstandigheden kan de Zedenwet zelf niet onderhouden worden. Maar men dient wel bij dat instellen de volgende voorwaarden in acht te nemen:

1. Dat zij niet goddeloos, maar overeenkomstig Gods Woord zijn.
2. Dat ze ook niet superstitieus of bijgelovig zijn, die men zou verzinnen om een dienst van God te zijn, of waarmee men (iets) zou kunnen verdienen, of die men noodzakelijk zou moeten onderhouden.
3. Dat ze niet vele, lastig en moeilijk zijn.
4. Dat ze niet onnut of vergeefs zijn, maar tot stichting strekken. (Vgl. N.G.B., art. 32).